

59. A szalonka (*Scolopax rusticola* L.) márczius 20-án kezd húzni.

60. A sárszalonna (*Gallinago scolopacina* Bech.) február 10-ike óta mutatkozik.

61. A *Totanus ochropus* L. folyóinkban április 2 és 6-ika között kezd jelentkezni.

62. A vízi gúvat (*Rallus aquaticus* L.) tavunkra márczius 31-én érkezett.

63. A szárcsa (*Fulica atra* L.) márczius 14-én kezd érkezni.

64. A daru (*Grus cinerea* L.) átvonul a vidéken márczius 16 és 24-e között.

65. A gólya (*Ciconia alba* L.) márczius 28-án mutatkozik.

66. A nagy vad lúd (*Anser cinereus* Mey.) patakainkon február 16 és 23-ika között kezd mutatkozni.

67. A kanalas récze (*Spatula clypeata* L.) márczius 31-én érkezett.

68. A fűtyülő récze (*Mareca Penelope* L.) április elsején mutatkozik.

69. A csörgő récze (*Querquedula crecca* L.) tavainkra nagy csapatokban érkezett április elsején.

70. A fehér szemű récze (*Nyroca leucophthalmos* L.) visszatért április elsején.

71. A hosszúcsőrű buvárrécze (*Mergus serrator* L.) márczius utolsó napjaiban kezd mutatkozni tojókból és hímekből álló kis csapatokban a Mosée taván.

72. A nagy vöcsök (*Podiceps cristatus* L.) márczius 30-án már le van telepedve a mi tavainkon.

73. A kis vöcsök (*Podiceps minor* L.) a patakok mentén márczius 15 óta kezd mutatkozni.

59. La bécasse (*Scolopax rusticola* L.) commence à crouler le 20 mars.

60. La bécassine (*Gallinago scolopacina* Bp.) se montre dès le 10 février.

61. Le chevalier cul-blanc (*Totanus ochropus* L.) se montre sur nos ruisseaux du 2 au 6 avril.

62. Le râle d'eau (*Rallus aquaticus* L.) arrive aux étangs le 31 mars.

63. La foulque macroule (*Fulica atra* L.) commence à arriver le 14 mars.

64. La grue cendrée (*Grus cinerea* L.) traverse le pays du 16 au 24 mars.

65. La cigogne blanche (*Ciconia alba* L.) se montre le 28 mars.

66. L'oie cendrée (*Anser cinereus* Mey.) s'est montrée sur notre ruisseau les 16 et 23 février.

67. Le souchet (*Spatula clypeata* L.) passe le 31 mars.

68. Le siffleur (*Mareca Penelope* L.) se montre le premier avril.

69. La sarcelle (*Querquedula crecca* L.) arrive en grande troupe sur les étangs le premier avril.

70. La fuligule nyroca (*Nyroca leucophthalmos* L.) est de retour le premier avril.

71. Le harle huppé (*Mergus serrator* L.) se montre dans les derniers jours de mars en petite troupe composée de ♂ et de ♀ sur l'étang de la Mosée.

72. La grébe huppé (*Podiceps cristatus* L.) est déjà installé le 30 mars sur nos étangs.

73. La grébe castagneux (*Podiceps minor* L.) se montre en suivant le ruisseau depuis le 15 mars.

Ornithologiai jegyzetek Magyar-Óvárról és vidékéről.

BIKKESSY GUIDÓ-tól.

1. *Fringilla coelebs* L. — Családjának ez a legkiválóbb énekese a házi veréb és a búbos pacsirta után e vidéken kétségen kívül a leggyakoribb apró madarak közé tartozik, és még a legzordonabb időjárás idején sem hagyja el véglegesen a mi vidékünket, hanem egyes példányai kitelelnék minálunk.* A madár éneke rendsze-

* Az 1885. évi okt. 28-án kaptam egy példányt, a melyet csak néhány nappal előbb löttek.

Ornithologische Notizen aus Ung.-Altenburg und Umgebung.

Von Guido von Biffeffj.

1. *Fringilla coelebs* L. Dieser edelste Schläger feines Geschlechtes ist unbedingt nach dem Hausperling und der Haubenlerche einer der hier am zahlreichsten vorkommenden Kleinvögel, welcher auch während der rauhen Jahreszeit unsere Gegend nicht gänzlich verläßt, sondern immer in einzelnen Exemplaren überwintert.* Beginn des Schlages in der

* Im Jahre 1885 erhielt ich am 28. Oktober ein erst vor wenigen Tagen zuvor gefangenes Exemplar.

rint márczius hó közepén kezdődik és eltart legtöbbször július hó 5—6-áig. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy az időjárásnak is van mindig néminemű, noha nem döntő befolyása az ének megkezdési idejére, valamint annak tartamára. Így volt az példának okáért 1888-ban (a mely esztendőben a nyár igen hűvös és esős volt), úgy, hogy a pinty énekét még július hó 12—13-áig is meglehetősen gyakran hallottam, noha e madár máskor nyáron, ha a temperatura állandóan meleg, már július hó 4-én teljesen elnémul. És úgy látszik, hogy az ének megkezdése is némiképen a márczius hó folyamán uralkodó időjárástól függ; így volt ez az idei tavasszal, a mikor az, az itteni környéken általánosan és nagyobb számban az említett hónap csak 18-án volt hallható. És azt hiszem ezekből az itt közlött adatokból, valamint egyéb megfigyelésekből következtetést vonhatok arra, hogy az időjárás viszonyok általában magára a madárvonulásra is és azoknak a mi területeinkre való megérkezésére nézve is némi befolyással vannak.

2. *Carduelis elegans* Steph. — Az itteni vidéken nem annyira gyakori, mint az előbbi faj; mindazonáltal nagyjában véve nem épen ritka, sőt egyes években, a melyeket közvetlenül szigorú és igen havas tél előzött meg, kisebb számban látható, mint enyhe tél után, a mikor csak kevés hó esett. Azt hiszem, hogy e jelenség okát abban kell keresnünk, hogy a szigorú és igen havas télben, a mikor a földet gyakran több lábnyi vastag hótakaró borítja, táplálék hiányában a fiatal madarak igen jelentékeny része tönkre megy, a mint már arról a «Schwalbe» czimű szaklap hasábjában meg is emlékeztem.* Azokban az esztendőben, a mikor ezek a madarak jelentékeny számban előfordulnak, azok ősszel, télen és nyáron gyakran 12—15 drbból álló csoportokba verődnek össze és társaságban élnek.

3. *Chrysomitris spinus* L. — Előfordul ugyan, de sokkal gyérebben, mint az előbb tárgyalt

* Ehhez hozzájárul — sajnosan — az is, hogy ugyanakkor leskelődnek leggyakrabban és legsikeresebben utánok úgy a madarászok, mint igen gyakran félig-meddig felcseperedett suhanczok, a kik mind a madárfogdosással foglalkoznak, a mi némileg szintén hozzájárul, hogy számuk a szigorú tél folyamán apadjon. Ez utóbbi körülményt tárgyaltam szintén részletesebben a fönnebb említett helyen.

Regel Mitte März und Dauer desselben meistens bis 5. oder 6. Juli. Gleichwohl muß ich jedoch bemerken, daß die jeweiligen Witterungsverhältnisse auf den Beginn und die Dauer des Schlages, wenn auch keinen wesentlichen, so doch immerhin einigen Einfluß ausüben. So habe ich B. w. im Jahre 1888 (welch letzteres sich durch einen ungewöhnlich kühlen und regnerischen Sommer auszeichnete) noch bis 12. und 13. Juli ziemlich häufig Finken Schlag vernommen, während derselbe bei andauernd heißer Temperatur in dieser Jahreszeit schon vom 4. Juli an gänzlich verstummte. Ebenso erscheint auch der Beginn des Schlages von der im Laufe des März vorherrschenden Witterung einigermaßen abhängig, wie B. w. im heurigen Frühlinge, wofelbst derselbe erst vom 18. genannten Monates in hiesiger Gegend allgemein und zahlreich vernommen wurde. Aus den soeben erwähnten Mittheilungen, so wie auch aus anderen Wahrnehmungen, glaube ich auch den Schluß folgern zu können, daß die jeweiligen Witterungsverhältnisse selbst auf den Zug der Vögel im Allgemeinen und ihre Ankunft in unseren Breiten einigen Einfluß ausüben.

2. *Carduelis elegans* Steph. kommt nicht so zahlreich in hiesiger Gegend vor, wie der vorige; demungeachtet im allgemeinen nicht eben selten, wohl aber in manchen Jahrgängen, nach unmittelbar vorherigen strengen und schneereichen Wintern, weit seltener zu bemerken, wie nach gelinden Wintern, welche nur wenig Schneefälle aufzuweisen hatten. Ich glaube den Grund dieser Wahrnehmungen darin suchen zu müssen, daß in strengen, schneereichen Wintern, wobei oft der Boden mit einer, mehrere Schuh tiefen Schneehülle bedeckt ist, in Folge des dabei eintretenden Nahrungsmangels gewöhnlich ein guter Theil der Sommerbruten zu Grunde geht,* worüber ich schon einmal in den Spalten der «Schwalbe» Gelegenheit hatte Erwähnung zu machen. In den Jahren ihres zahlreichen Vorkommens pflegen sich diese Vögel zur Herbst-, Winter- und Sommerzeit häufig in kleinen gefelligen Flügen von 12 bis 15 Stücke beisammen zu halten.

3. *Chrysomitris spinus* L. kommt zwar vor, aber womöglich noch weniger zahlreich, wie der

* Auch wird leider gerade in dieser Jahreszeit diesen Vögeln von Seiten der Vogelsteller, so wie sehr oft seitens halbwüchsiger Knaben, welche sich mit dem Vogel-fange beschäftigten, am häufigsten und erfolgreichsten nachgestellt, was vielleicht auch einiges zu ihrer Verminderung im Laufe strenger Winter beitragen dürfte, welches letztere ich übrigens gleichfalls an dem, im Texte angeführten Orte eingehender behandelte.

faj; télen azonban, a mikor nálunk csupán csak mint kóborló madár szokott mutatkozni, nagy hó idején némelykor lépvesszővel könnyen fogható.

4. *Acanthis cannabina* L. — meglehetősen közönséges és gyakori.

5. *Ligurinus chloris* L. — Igen közönséges és gyakori, itten számra nézve a pinty és a házi veréb után következik. Úgy látszik, hogy ez a faj még a szigorú teleket követő időkben sem apad meg nagyon és mint állandó madár majdnem egyenlő számban található vármegyénk minden tájékán, a hol szintén kisebb csoportokba verődve él.

6. *Coccothraustes vulgaris* Pall. — Előfordul ugyan, de nem igen nagy számban.

7. *Pyrrhula major* Br. — Télen hasonlóképen meglehetősen közönséges, de úgy látszik, hogy itt nem minden évben mutatkozik egyforma számban; máskülönben azonban abban az időszakban mindig kellő mennyiségben található. E madarakat leggyakrabban az 1889—1890. évi télen és pedig annak utolsó harmadában figyelhettem meg, a mely időszak különösen abban tünt ki, hogy az nagyobb havazás nélkül száraz és mérsékeltlen hideg volt.* Úgy látszik, hogy nyáron ez a madár itt csak csekély számban tartózkodik és véleményem az, hogy az leginkább a Kárpátokba és azoknak a dunántúli déli közvetlen elágazásaiba, valamint nagy részben talán Észak-Európába húzódik és e szerint az az itteni vidéknek csupán csak a ritkábban költő madarai sorába veendő.

8. *Passer domesticus* L. — Mint általában az egész Közép-Európának összes vidékein, a hol a gabonatermelést nagy mértékben üzik úgy hasonlóképen itt is nagy tömegben tartózkodik mint állandó madár. Igen gyakori vendég a kertekben is, a hol az a gyümölcsfák, de kivált a cseresznyefák termését rongálja, a

* Máskülönben az akkori tél december havában majdnem szakadatlanul havazott és az időjárás állandóan hideg volt, de január hó kezdetén az idő megenyhült és olvadni kezdett, míg ellenben február hó első napjaiban — noha mérsékelt mértékben — az időjárás újból hidegebbre fordult, és mint ilyen kitartott az egész hónapon át; márczius hónap első napjainak lefolyása után aztán annál gyorsabban indult az idő a tavaszodásnak.

vorige. Wird aber demungeachtet im Winter, wofelbst sich derselbe bloß als Strichvogel bei uns aufzuhalten scheint, dennoch bei tiefem Schnee manchmal mit Leimruthen ziemlich leicht gefangen.

4. *Acanthis cannabina* L. Ziemlich gemein und häufig.

5. *Ligurinus chloris* L. Sehr gemein und häufig und nach dem Buchfink und Hausperling so ziemlich der am zahlreichsten hier vorkommende Didschnäbler. Derselbe scheint sich auch nach strengen Wintern durchaus nicht zu mindern und kommt so ziemlich alle Jahre gleich zahlreich und häufig hier in allen Gegenden unjeres Comitatus als Standvogel vor, sich auch öfters in kleinen Flügen beisammen haltend.

6. *Coccothraustes vulgaris* Pall. kommt vor, doch nicht allzu zahlreich.

7. *Pyrrhula major* Br. im Winter gleichfalls ziemlich gemein, scheint jedoch nicht alle Jahre gleich zahlreich hier vorzukommen, ist aber dennoch im Laufe dieser Jahreszeit mehr oder minder immer in entsprechender Menge vorhanden. Am häufigsten bemerkte ich diese Vögel im Winter von 1889 auf 1890, und zwar im letzten Drittel desselben, welche Jahreszeit sich damals vorzugsweise durch trockene und gemäßigte Kälte ohne nennenswerthe Schneefälle aufzuweisen, auszeichnete.* Im Sommer scheint sich dieser Vogel hier nur ziemlich wenig aufzuhalten, und dürfte sich, meines Erachtens nach, vorzugsweise in die Karpathen und deren gleich unmittelbar, jenseits der Donau liegenden südlichen Ausläufer, so wie vielleicht auch zum großen Theile nach Nord-Europa zurückziehen, und ist demnach bloß zu den etwas selteneren Brutvögeln der hiesigen Gegenden zu zählen.

8. *Passer domesticus* L. Wie so ziemlich in allen ebenen Landstrichen Mittel-Europa's, wofelbst Getreidebau in ausgedehntem Maße betrieben wird, so auch hier massenhaft als Standvogel anzutreffen. Ist auch in den Obstgärten häufig zu finden, wo derselbe den Baumfrüchten, namentlich aber den reifen Kirschen ziemlich nachstellt und daher gar

* Im übrigen war der damalige Winter im Monate Dezember von beinahe fortwährender Schneefällen verbunden mit ziemlich anhaltender Kälte begleitet, worauf sich jedoch nach Beginn des Januar's Thauwetter mit ausdauernd milder Temperatur einstellte, dem jedoch in den ersten Tagen des Februars abermals, obwohl schon gemäßigtere und trockene Kälte nachfolgte, welche auch diesen Monat hindurch fortwährend anhielt, worauf sich jedoch nach Ablauf der ersten Tage des März-Monates desto rascher der Frühling bemerkbar machte.

miért a kertészek igen merész és kapzsi tolvajnak tartják e kellemetlen vendéget.

9. *Passer montanus* L. — Hasonlóan gyakori és közönséges, noha nem annyira, mint az előbbi.

10. *Emberiza citrinella* L. — Rendkívül közönséges és gyakori és a házi veréb, a közönséges pinty, a zöldike és a búbos pacsirta után az itten lehetőleg legszamosabban élő apró madarak egyike. Télszaka igen gyakran gazdasági udvarokba és a csűrök közelébe is jön, a hol a gabonahulladéokra és annak maradványaira található.

11. *Alauda cristata* L. — Ez a madár is — mint azt már említettem — szintén az itten a legszamosabban előforduló fajok közé tartozik és a zord időszakban hasonlóképen igen nagy mennyiségben található a mezővárosok és falvak utcaiban és terein.

12. *Alauda arvensis* L. — Ugyancsak gyakori madár ez is, és hangját már márczius hó elejétől hallhatjuk. Vármegyénk mind a két pacsirta fajnak igen kedvező tartózkodási helyül szolgál, a mennyiben az itten nagy területet elfoglaló gabonaföldekre és legelőkre, szóval ró-nás vidékre talál.

13. *Turtur auritus* Gray. — Gyakori és a közép-európai három galambfaj közül ez fordul itten elő legnagyobb számban. Megérkezési ideje aprilis közepének második fele. A Magyar-Óváron lévő, kir. hercegi parkban, mely utóbbiban úgy lombos, mint tülevelű fák is vannak, még az igen látogatott helyeken is nagyon gyakran található és azt hiszem, hogy itten költ is. Mintán a mi vármegyénk és nevezetesen Magyar-Óvárnak környéke igen nagy terjedelmű gabonaföldeken kívül még igen tekintélyes erdőségekkel is bír — úgy látszik — mintha a természet maga is a legjobban gondoskodott volna honi galambfajainknak úgy megélhetéséről, mint azok elterjedéséről.

14. *Columba oenas* L. — Előfordul, s nem is ritkán, mindazonáltal távolról sem annyira gyakori, mint az előbbi faj. Már igen kora tavasszal érkezik hozzánk és Magyar-Óváron a kir. hercegi parkban tartózkodik.

15. *Columba palumbus* L. — Előfordul az is, ámbar sokkal gyéresebb számban.

manchmal den Gärtnern als frecher, lusterner Obstdieb ziemlich unwillkommen erscheint.

9. *Passer montanus* L. Ebenfalls gemein und häufig, wiewohl nicht in solcher Anzahl, wie der vorige.

10. *Emberiza citrinella* L. Außerst gemein und häufig und nach dem Hausperling, Buchfinken, Grünlinge und der Haubenlerche, so ziemlich der am zahlreichsten hier lebende Kleinvogel. Kommt zur Winterzeit auch ziemlich häufig in die Gehöfte und in die Nähe der Scheunen, wo sich noch Getreideabfälle und deren Ueberreste vorfinden.

11. *Alauda cristata* L. Zählt, wie bereits erwähnt, gleichfalls zu den am zahlreichsten hier vorkommenden Vogelarten und ist während der rauhen Jahreszeit ebenfalls in größerer Anzahl in den Gassen und auf den Plätzen der Flecken und Dörfer anzutreffen.

12. *Alauda arvensis* L. Ist ebenfalls häufig und vom Beginn des Märzmonates an zu hören. Beide Vögelarten finden in unserem Comitate, Angesichts der weithin ausgedehnten Getreidefelder und Hutweiden, sowie auch der meistentheils vorhandenen Ebenen, ein sehr günstiges Terrain als Aufenthaltsort.

13. *Turtur auritus* Gray. Häufig und unter den drei Mittel-Europa angehörenden Taubenarten am zahlreichsten hier vorkommend. Ankunftszeit letztes Mittel des Aprils. Ist selbst an von Menschen ziemlich häufig besuchten Orten im erzogl. Parke von Ung.-Altenburg (welch letzterer sowohl Laubwald, als auch Nadelholzbestände besitzt) ziemlich zahlreich anzutreffen und dürfte meines Erachtens nach auch brüten daselbst. Da das hiesige Comitat, namentlich aber die Umgebung von Ung.-Altenburg selbst nebst ausgedehnten Getreidefeldern, auch noch immer ziemlich erhebliche Waldbestände besitzt, so ist gleichsam von der Natur für das Vorkommen und die Verbreitung unserer einheimischen Taubenarten auf das beste gesorgt.

12. *Columba oenas* L. Kommt vor und nicht eben allzu selten, dennoch aber bei weitem nicht so häufig, wie die vorige. Langt bereits sehr zeitlich im Frühling hier an und wird auch zu Ung.-Altenburg im erzogl. Parke angetroffen.

14. *Columba palumbus* L. Kommt auch vor, wiewohl schon viel spärlicher.